

3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979. 424 с.
4. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция / Пер. с фр. А. О. Печенкиной. Тула, 2013. 202 с.
5. Кристева Ю. Бахтин, слова, диалог и роман // Французская семиотика. Москва, 2000. С. 427–457.
6. Рестаньо Э. В диалоге с Арво Пяртом / Арво Пярт: беседы, исследования, размышления. Киев: ДУХ І ЛІТЕРА, 2014. С. 49–50, С. 17–123.
7. Сильвестров В. В. Дождаться музыки. Лекции-беседы. По материалам встреч, организованных С. Пилиутиковым. Киев: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. 368 с.
8. Сильвестров В. В. Музыка – это пение мира о самом себе... Сокровенные разговоры и взгляды со стороны: Беседы, статьи, письма / автор статей, составитель, собеседница М. И. Нестьева. Киев, 2004. 265 с.
9. Холопова В. Н. Композитор Альфред Шнитке. Москва: Изд-во «Аркаим», 2003. 256 с.
10. Griffiths, P. Modern Music and After. 3rd ed. New York: Oxford University Press, 2010. 456 p.
11. Seim N. Владимир Сорокин – ум, честь и совесть эпохи постмодерна. Sweden: Lunds Universitet, 2007. [Электронный ресурс]. Режим доступа до ресурсу: URL: <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1324882&fileId=1324883>

References

1. Bart R. (2000). Nulevaia stepen pysma. Frantsuzskaia semyotyka: ot strukturalyzmak poststrukturalyzmu. Per. s frants., sost., vstup. st. H. K. Kosykova. Moskva: Prohress, 2000. S. 50–96. [in Russian]
2. Bakhtyn M. M. (1979). Avtor y heroi: k fylosofskym osnovam humanitarnikh nauk. Sankt-Peterburh: Azbuka, 2000. 336 s.
3. Bakhtyn M. M. Estetyka slovesnoho tvorchestva. Moskva: Yksusstvo 424 s. [in Russian]
4. Bodryiar Zh. (2013). Symuliakri y symuliatsiya. Per. s fr. A. O. Pechenkynoi. Tula, 202 s. [in Russian]
5. Krysteva Yu. (2000). Bakhtyn, slova, dyaloh y roman. Frantsuzskaia semyotyka. Moskva, S. 427–457. [in Russian]
6. Restano E. (2014). V dyalohe s Arvo Piarom. Arvo Piar: besedi, yssledovanyia, razmishleniya. Kyev: DUKH I LITERA, S. 49–50, S. 17–123. [in Ukrainian]
7. Sylvestrov V. V. (2012). Dozhdatisia muzyky. Lektsyy-besedi. Po materyalam vstrech, orhanyzovannikh S. Pylutykovim. Kyev: DUKH I LITERA, 368 s. [in Ukrainian]
8. Sylvestrov V. V. (2004). Muzika – eto penye myra o samom sebe... Sokrovennie razghovori y vzgledi so storoni: Besedi, staty, pysma. avtor statei, sostavytel, sobesednytsa M. Y. Nesteva. Kyev, 265 s. [in Ukrainian]
9. Kholopova V. N. (2003). Kompozytor Alfred Shnytko. Moskva: Yzd-vo «Arkaym», 256 s. [in Russian]
10. Griffiths, P. (2010). Modern Music and After. 3rd ed. Oxford University Press. New York, 456 p. [in English]
11. Seim N. Vladymyr Sorokyn – um, chest y sovest epokhy postmoderna. Sweden: Lunds Universitet, 2007. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu do resursu: URL: <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1324882&fileId=1324883>

Стаття надійшла до редакції 21.04.2019 р.

УДК 7.092, 7.03, 78

Шульгіна Валерія Дмитрівна

доктор мистецтвознавства, професор,
професор Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID 0000-0001-6007-2901
vdshulgina@gmail.com

Росенко Ганна Миколаївна

директор Міжнародної школи мистецтв
«Монтессорі центр», президент громадської
організації «Монтессорі центр конкурси»,
аспірант Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID 0000-0002-3503-6420
anna.rosenko@montessori.ua

ПОВЕРНЕННЯ У МУЗИЧНИЙ ОЛІМПІЙСЬКИЙ ПРОСТІР ВИДАТНОЇ НОТНОЇ ПАМ'ЯТКИ БОРИСА ЛЯТОШИНСЬКОГО

Мета роботи полягає у збереженні і введенні до наукового і культурного обігу, а також у музичний олімпійський простір нотної пам'ятки Бориса Лятошинського. **Методологія** дослідження - джерелознавчий, історіографічний - при опрацюванні наукової літератури і джерел для відтворення історичних реалій; порівняльно-історичний - для відстеження основних етапів розвитку конкурсного руху в Україні; біографічний - при з'ясуванні внеску українських митців у розвиток музичного олімпійського руху. **Наукова новизна** роботи полягає у поверненні до музичного обігу видатної нотної пам'ятки та теоретичному відображенні олімпійського руху в науковій літературі. **Висновки.** «Урочистий марш» Бориса Лятошинського став брендом музичної олімпіади і дає можливість поєднати різні епохи - 30-ті роки ХХ ст. та сучасність, показати тяглість музичного олімпійського руху в Україні. Подальші дослідження книжкових пам'яток України з метою збереження і введення до наукового і культурного обігу вітчизняної книжкової спадщини вважаємо перспективним напрямом розвитку вітчизняного мистецтвознавства та практики олімпійського музичного руху.

Ключові слова: олімпійський рух, музична олімпіада, нотна пам'ятка, Борис Лятошинський.

Шульгіна Валерія Дмитрівна, доктор искусствоведения, профессор, профессор Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств; Росенко Анна Николаевна, директор Международной школы искусств «Монтессори»

центр», президент общественной организации «Монтессори центр конкурсы», аспирант Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Возвращение в музыкальное олимпийское пространство выдающегося нотного памятника Бориса Лятошинского

Цель работы заключается в сохранении и введении в научный и культурный оборот, а также в музыкальное олимпийское пространство нотного памятника Бориса Лятошинского. **Методология** исследования - источниковедческий, историографический - при анализе научной литературы и источников для воспроизведения исторических реалий; сравнительно-исторический - для отслеживания основных этапов развития конкурсного движения в Украине; биографический - при выяснении вклада украинских композиторов в развитие музыкального олимпийского движения. **Научная новизна** работы заключается в возвращении к музыкальному обороту выдающегося нотного памятника и теоретическом отображении олимпийского движения в научной литературе. **Выводы.** «Торжественный марш» Бориса Лятошинского стал брендом музыкальной олимпиады и дает возможность соединить разные эпохи - 30-е годы XX в. и современность, показать преемственность музыкального олимпийского движения в Украине. Дальнейшие исследования книжных памятников Украины с целью сохранения и введения в научный и культурный оборот отечественного музыкального наследия считаем перспективным направлением развития украинского искусствоведения и практики олимпийского музыкального движения.

Ключевые слова: олимпийское движение, музыкальная олимпиада, нотный памятник, Борис Лятошинский.

Shulgina Valeria, D.Sc. in Arts, professor, professor of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts; Rosenko Anna, director of the Art School International «Montessori Center», President of Public Organization «Montessori Center Competitions», graduate student of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Return to the Musical Olympic Space Outstanding Music Sheet of Boris Lyatoshinsky

Purpose of the article is to preserve and introduce into the scientific and cultural circulation outstanding music sheet of Boris Lyatoshinsky into the Olympic musical space. **The methodology** of the research - source study, historiographic - in the development of scientific literature and sources to reproduce historical realities; comparative-historical - to track the main stages of development of the competitive movement in Ukraine; biographical - when clarifying the contribution of Ukrainian composers to the development of the Olympic music movement. **Scientific novelty** of the work lies in the return to the musical circulation of the outstanding musical notes and the theoretical representation of the Olympic movement in the scientific literature. **Conclusions.** The «Solemn March» of Boris Lyatoshinsky has become a brand of the music Olympic movement and makes it possible to combine different eras - the 30s of the 20th century and modernity and show the continuity of the musical Olympic movement in Ukraine. Further studies of the bookmarks of Ukraine with the aim of preserving and introducing into the scientific and cultural circulation of the national musical heritage are considered a promising direction in the development of art study.

Key words: Olympic movement, musical Olympiad, music sheet, Boris Lyatoshinsky.

Актуальність теми. Конкурсний рух в Україні посідає гідне місце в розвитку національної музичної виконавської школи. Це підтверджує велика кількість конкурсів та фестивалів, які з'являються протягом останніх років. Питання конкурсно-фестивального руху висвітлені у дослідженнях К.Ю. Давидовського, І.С. Рябова, О.В. Сичової, Н.Г. Чернецької, М.Б. Шведа та ін. З 2014 року ми спостерігаємо відродження музичного олімпійського руху в Україні як феномену багатопрофільних змагань, які набувають популярності серед професійних музичних виконавців, дітей та молоді країни. Але проблематика сучасного музичного олімпійського руху ще не має достатнього відображення у мистецтвознавчих дослідженнях сьогодення і потребує наукового опрацювання.

Відмінності Всеукраїнської музичної олімпіади від академічних музичних конкурсів полягають в масовості, широкому територіальному охопленні учасників, багатопрофільності змагань (інструментальні, вокальні та хорові номінації, номінації «композиція» та «диригування», музично-теоретичні номінації), загальнокомандних заліках, відкритому голосуванні журі, широкому регіональному представництві журі, відкритому добору до участі у роботі журі, використанні передових комп'ютерних технологій.

З 2014 р. Всеукраїнська відкрита музична олімпіада «Голос Країни» проходить під патронатом народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, Героя України Євгена Станковича. Учасники змагаються в чотирьох музичних олімпійських конкурсах і музично-теоретичній олімпіаді. В цілому, в музичній олімпіаді змагання проходять в 90 номінаціях і 12 вікових категоріях. Співорганізаторами музичної олімпіади виступають Національна музична академія України імені П.І. Чайковського та громадська організація «Всеукраїнська музична олімпіада». Співголовами оргкомітету музичної олімпіади виступають Євген Станкович, Максим Тимошенко та Ганна Росенко. Головний режисер - Сергій Ночовкін.

Всеукраїнська музична олімпіада проходить з метою виявлення та підтримки талановитих українських музичних виконавців, диригентів, композиторів, підвищення виконавської майстерності учнів, студентів і викладачів музичних закладів України, обміну творчими досягненнями між музикантами, впровадження змагальності і заохочення викладачів музикантів, а також середніх і вищих навчальних закладів музичної освіти Міністерства культури України, сприяння інтеграції національного мистецтва у світовий культурний простір. В музичній олімпіаді можуть брати участь українські та зарубіжні музиканти. В олімпійському конкурсі диригентів змагаються диригенти зі спеціальною музичною освітою, а також студенти вищих музичних навчальних закладів. У музично-теоретичній олімпіаді беруть участь учні шкіл мистецтв (початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів України) і вищих музичних навчальних закладів України I-II рівня акредитації.

Відродження музичної олімпіади у 2014 р. відбулося за сприяння директора Міжнародної школи мистецтв Ганни Росенко та Сергія Ночовкіна. Наразі положення про олімпіаду захищено свідоцтвом про реєстрацію авторського права на твір «Концепція проведення всеукраїнської музичної олімпіади «Голос Країни».

Результатами розвитку музичного олімпійського руху в Україні можна зазначити: розробку концепції музичного олімпійського руху в Україні; впровадження нових інформаційних технологій щодо проведення музичних змагань в Україні на прикладі Всеукраїнської музичної олімпіади; розробку теоретичних підходів щодо системи багато ступеневих музичних змагань: від музичного конкурсу в початкових мистецьких навчальних закладах до Всеукраїнської музичної олімпіади; формування теоретичних підходів щодо функціонування музичного олімпійського руху. З 2014 р. у Всеукраїнській музичній олімпіаді взяли участь більше 3000 учасників з усієї країни.

Перша Всеукраїнська музична олімпіада відбулася з 1 по 4 травня 1931 року у місті Харкові – на той час столиці України. Організатором олімпіади виступив Наркомос України (сучасне Міністерство освіти). У змаганнях взяли участь понад 60 професійних і самодіяльних колективів та понад 2 тисяч виконавців. Музична олімпіада проходила у декілька етапів. Попередні відбіркові змагання пройшли у селах, районах та містах.

Нас зацікавив факт наявності бренду музичної олімпіади тих часів, яким був «Урочистий марш» видатного українського композитора Бориса Лятошинського. Виникла ідея повернення із забуття цієї національної пам'ятки з метою її залучення в якості бренду сучасного олімпійського руху та розпочати пошуки партитури.

За результатами проведеного джерелознавчого пошуку та аналізу періодичної літератури 20-х - 30-х рр. XX ст., яка знаходиться у Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського, в одному з додатків журналу «Музика мас» було знайдено нотний матеріал «Урочистого маршу» Б. Лятошинського. Відповідно до важливості дослідження музичного друку у певній історико-культурній ситуації 20-х - 30-х рр. XX ст. вважаємо доцільним віднести до книжкових пам'яток такі нові для того часу типи періодичних видань, як: «Музика мас».

У процесі джерелознавчого пошуку було простежено хронологію змін назв журналу:

1923–1925 – «Музика» (щомісячник, Київ, Музичне Т-во ім. Леонтовича);

1926 – «Українська музична газета» (щотижневик, Київ, Музичне Т-во ім. Леонтовича);

1927 – «Музика» (6 номерів на рік, Київ, Музичне Т-во ім. Леонтовича);

1928–1930 – «Музика – масам» (щомісячник, Харків, УПО НКО, ЦК ЛКСМУ, Музичне Т-во ім. Леонтовича, Культсектор ВУРПС);

1931 – «Музика мас» (щомісячник, Харків, орган Сектора Мистецтв НКО УСРР, Культсектора ВУРПС, ЦК ЛКСМУ та Всеукраїнського Т-ва Революційних Музик (ВУТОРМ);

1933–1941 – «Радянська музика» (щомісячник, Харків, оргбюро Спілки Радянських музик України і Сектора Мистецтв НКО);

1970 – «Музика» (Київ).

Не зважаючи на зміни назви, зазначене періодичне видання у різні роки залишалось провідним органом музичної преси України у складі СРСР. Періодичне видання 1931 року – «Музика мас» (щомісячник, м. Харків, орган Сектора Мистецтв НКО УСРР, Культсектора ВУРПС, ЦК ЛКСМУ та Всеукраїнського Товариства Революційних Музик (ВУТОРМ) подавав провідні статті та матеріали, порушував актуальні питання музичного життя, освітлював явища минулого і сучасного музичного мистецтва, давав вказівки, поради й довідки у справі організації масової музичної роботи, інформував про діяльність музичних громадських організацій УСРР і Радянського Союзу, рекомендував у рубриці рецензій нові музичні видання і подавав критику на новини музичної літератури, друкував нотні додатки - твори для хору, оркестру, сольного співу, інструментальних ансамблів та ін.

Випуск січня 1931 року присвячений Першій Всеукраїнській музичній олімпіаді. «Кожен співак, музика, диригент, композитор мусить прийти на Олімпіаду» [4, 5]. Тематичними є надруковані в журналі і «Гасла до Всеукраїнської музичної олімпіади», серед яких: «Музику - на боротьбу за вугіль, метал і транспорт...», «За пролетарський призов до музичного фронту», вірші В.В. Маяковського:

«І пісня, і вірш - це бомба і прапор,

І голос співця піднімає кляс,

І той, хто сьогодні співає не з нами -

- Той проти нас!» та ін.

Не зважаючи на соціально-політичну заангажованість риторики лозунгів тих часів, треба відзначити прогресивність ідей відродження олімпійського руху в Україні як складової естетичного, зокрема музичного розвитку молоді, його масовості та демократичності.

У випуску № 1 (січень) 1931 року також надруковано «Наказ НАРКОМОСВІТИ про проведення першої Всеукраїнської музичної олімпіади 1 - 8 травня 1931р. в Харкові» та додані «Музичні твори до 1-ої Всеукраїнської музичної олімпіади» [4, 6].

«В марші Лятошинського, порівнюючи з його іншими творами, фактура простіша, але це спрощення фактури не цілком пов'язане із змістом твору. Здається, ніби автор заговорив проти звичайної для нього, невластивою йому мовою...» – зазначалось в анотації до твору [5, 48]. У довідці про автора сповіщалося, що Борис Лятошинський - засновник сучасної української музики, один із найбільших новаторів XX сторіччя. Його центральний твір - Перша симфонія (1918), у ній яскраво проявився поліфонічний дар, блискуче володіння оркестровими тембрами, масштабність задумів. У 1926 році з'являється Увертюра на чотири українські теми, що знаменує початок нового періоду, для якого ха-

ракетна пильна увага до українського фольклору, проникнення в таємниці народного мислення, в історію, культуру рідного народу (опери «Золотий обруч» і «Полководець» («Щорс»); кантата «Заповіт» за віршами Тараса Шевченка; відмічені найтоншим ліризмом обробки українських народних пісень для голосу з фортепіано і для хору а cappella, в яких Лятошинський сміливо вводить складні поліфонічні прийоми, а також незвичайні для народної музики, але надзвичайно виразні й органічні гармонії.

У випуску журналу «Музика мас» № 7/8 1931 р. нам вдалося знайти лист Б. Лятошинського до редакції журналу: «Цінуючи великі досягнення 99-ої стрілецької дивізії в масовій музичній роботі..., написаний Мною «Урочистий Марш 1-й Всеукраїнській Муз. Олімпіаді» присвячую 99-й стрілецькій дивізії, переіменовуючи його в «Урочистий марш 99-ої стрілецької дивізії - славетного переможця й ударника Першої Всеукраїнської Музичної Олімпіади». Композитор Б. Лятошинський» [6, 65].

Оркестрований марш був І. Михайловським, проф. Київського музично-театрального інституту, але в додатках даного журналу марш надрукований не партитурою, а в поголосниках (партитуру й фортепіанний переклад видано в додатках до № 1 1931 р.) [7].

У музичному мистецтві ХХ століття Борис Лятошинський був і залишається першим із «великих українців». Музикознавчий аналіз маршу показав високі якості твору, що дає можливість віднести його до пам'яток культури України.

У своєму дослідженні книжкових пам'яток 20-х рр. ХХ ст. ми спираємось на праці, присвячені вивченню феномену «рідкісна книга», «цінна книга», «книжкова пам'ятка» (П.Берков, Г.Геннаді, О.Жаворонкова, Г.Ковальчук, О.Малеїна, О.Маркушевич, І.Поздєєва, І.Розанова, Д.Ульянівська, Г.Шапкіна-Петренко, К.Яцунок).

Добираючи критерії приналежності книги до категорії пам'ятки, необхідно брати до уваги визначення критеріїв пам'яток документального спадку міжнародною програмою ЮНЕСКО «Пам'ять світу», а саме:

- політичні і релігійні, які сприяли формуванню історії світу;
- час, тобто концепція давності, що є досить умовним поняттям для кожної країни;
- документальний спадок має естетичні та стилістичні характеристики, що високо оцінюються за межами регіону чи нації;
- якщо соціальна, культурна та духовна цінність спадку виходить за межі національної культури [1; 2; 3].

Пам'яткою може бути також особливий примірник видання з автографом видатної особистості навіть, якщо саме видання не є пам'яткою друку. Такими є видання музичних творів М. Леонтовича, К. Стеценка з їхніми автографами, «Урочистий марш» Б. Лятошинського з його коментарями.

Аналіз «Урочистого маршу» Бориса Лятошинського з позицій його приналежності до пам'яток світової і національної культури довів, що цей твір видатного українського композитора, присвячений Всеукраїнській музичній олімпіаді і надрукований у періодичному виданні «Музика мас», відповідає зазначеним критеріям, а саме: художня та історична цінність, світова значимість оригінального примірника творчого спадку, який продовжує гуманітарні традиції давнього олімпійського руху людства. «Урочистий марш» був написаний Б. Лятошинським для духового оркестру. Відновлення партитури та голосів для інструментів оркестру, а також перекладення для камерного симфонічного оркестру у 2017 році зроблено завдяки генеральному директору та головному диригенту Національного ансамблю солістів «Київська камерата» - Валерію Матюхіну. 19 листопада 2017 р. за нашою ініціативою було організовано перше за довгі роки виконання «Урочистого маршу» на гала-концерті ХІІ Всеукраїнської музичної олімпіади «Голос Країни» на сцені Київського університету імені Бориса Грінченка Національним ансамблем солістів «Київська камерата» під керівництвом В. Матюхіна.

Таким чином «Урочистий марш» Бориса Лятошинського став брендом музичної олімпіади, який виконується щорічно і дає можливість поєднати різні епохи - 30-ті роки ХХ ст. та сучасність і показати тяглість музичного олімпійського руху в Україні.

У квітні 2018 року «Урочистий марш» було виконано на гала-концерті ХІV Всеукраїнської музичної олімпіади «Голос Країни» на сцені Київської середньої спеціалізованої музичної школи ім. М.В. Лисенка Національним ансамблем солістів «Київська камерата» під керівництвом В. Матюхіна.

Подальші дослідження книжкових пам'яток України з метою збереження і введення до наукового і культурного обігу вітчизняної книжкової спадщини вважаємо перспективним напрямом розвитку сучасного мистецтвознавства та збагачення практики олімпійського музичного руху видатними творами національного доробку минулого.

Література

1. Антонюк І.М. Нотні колекції бібліотеки Львівської національної музичної академії ім. М.В. Лисенка у світлі історико-культурного процесу краю: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» (мистецтвознавство). Львів, 2008. 16 с.
2. Вакульчук О.А. Українські нотні видання 1923-1934 років: книгознавчий і бібліографічний аспекти: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.08 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство». Київ, 2006. 20 с.
3. Ковальчук Г.І. Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах НАН України. Київ: НАН України, НБУВ ім. В.І. Вернадського, 2004. 644 с.
4. Музика мас. № 1. 1931. Харків, 1931. 48 с.